

Ζωή Γεωργιάδου, «Εισαγωγή»

(για το έργο *Χρονικό του Γαλαξειδίου* του Ιερομόναχου Ευθύμιου)

Το έργο αποτελεί ένα πεζό τοπικό χρονικό που καταγράφει ιστορικά και πολιτικά γεγονότα της περιοχής του Γαλαξειδίου, κωμόπολης του Κορινθιακού Κόλπου, από τα τέλη του 10ου αιώνα ως την καταστροφή του από τους πειρατές το 1600 και την ανασύστασή του το 1670, δηλαδή στα τέλη του 17ου αιώνα (Λεντάρη 2007, 2388-2389). Η συγγραφή του ολοκληρώθηκε στα 1703.¹ Ανακαλύφθηκε το 1864 από τον γαλαξειδιώτη μεσαιωνοδίφη [Κωνσταντίνο Σάθα](#) σε μια κρύπτη στα ερείπια της Βασιλικής Μονής του Σωτήρος και εκδόθηκε πρώτη φορά από τον ίδιο το 1865, ενώ νεότερες εκδόσεις του πραγματοποίησαν ο Βαλέτας (1944) και πιο πρόσφατα ο Αναγνωστάκης (1985). Σήμερα το χειρόγραφο φυλάσσεται σε ειδική προθήκη στο Ναυτικό Μουσείο Γαλαξειδίου.

Ο πλήρης τίτλος του χρονικού στον μοναδικό χειρόγραφο μάρτυρα που το παραδίδει είναι ο εξής: *Ιστορία Γαλαξειδίου ευγαλμένη από παλαιά χειρόγραφα, μεμβράνια, σιζίλια, και χρυσόβουλλα αυθεντικά, οπού ευρίσκονται, και είνε και σώζονται εις το Βασιλικόν Μοναστήρι του Σωτήρος Χριστού, χτισμένο παρά του ποτέ αυθέντη και Δεσπότη Κυρ Μιχαήλ του Κομνηνού, ου αιωνία η μνήμη. Αμήν* (Αναγνωστάκης 1985, 13). Σύμφωνα με τον συγγραφέα του, το χρονικό στηρίζεται σε γραπτές πηγές της βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής (παλιά χειρόγραφα και αυθεντικά έγγραφα που σώζονταν στη Μονή του Σωτήρος), αλλά και σε προφορικές μαρτυρίες και φανταστικές διηγήσεις (Λεντάρη 2007, 2388-2389). «Πηγή του Ευθυμίου ήταν η ζωντανή παράδοση, τα θυμήματα, τα σημειώματα μέσα στα παλιά βιβλία και κωδίκια, οι αυθεντικές αφηγήσεις των γεροντότερων του μοναστηριού, οι λαϊκοί θρύλοι, η γραπτή παράδοση και περισσότερο η προφορική» (Βαλέτας 1944, 29). Ο συγγραφέας κατέγραψε με τον δικό του τρόπο σημαντικά ιστορικά γεγονότα

¹ Η εποχή είναι μεταβατική τόσο για την Ελλάδα όσο και για το δραστήριο Γαλαξίδι, κέντρο ναυτιλιακό, εμπορικό και κοινωνικό.

και επεισόδια, προσθέτοντας στην αφήγηση διάφορα, φανταστικά ενίοτε, στοιχεία επικού χαρακτήρα. Αν και συνοπτικά παρουσιασμένα, τα επεισόδια και γεγονότα που υπάρχουν στο *Χρονικό* συχνά αποτελούν πολύτιμη συμπληρωματική πηγή σε μεσοβυζαντινές και υστεροβυζαντινές πρωτογενείς πηγές, καθώς επίσης και σε πηγές της πρώιμης Τουρκοκρατίας, καθιστώντας το κείμενο ένα «σπουδαίο τεκμήριο για τη γλώσσα και τη νοοτροπία της εποχής του» (Σαββίδης στο Σάθας 1996, 6). Σύμφωνα με κάποιους μελετητές, το *Χρονικό του Γαλαξειδίου* στην έκταση, στη σύνθεση, στο περιεχόμενο, στην ουσία του, καθώς και στη μορφή του, έχει τον χαρακτήρα διδαχής, ρητορικού δηλαδή εκκλησιαστικού λόγου (Βαλέτας 1944, 34).

Ο συγγραφέας του *Χρονικού του Γαλαξειδίου*

Ο συγγραφέας του έργου πιθανώς ταυτίζεται με τον αντιγραφέα του χειρογράφου ιερομόναχο Ευθύμιο (Πενταγιώτη), για τον οποίο δεν διαθέτουμε βιογραφικά στοιχεία. Γνωρίζουμε μονάχα πωςμόναζε στη Μονή του Σωτήρος, κοντά στο Γαλαξίδι, στα ερείπια της οποίας βρέθηκε το χειρόγραφο. Από το γραπτό του μπορούμε να γνωρίσουμε τον βαθύτερο ψυχικό κόσμο του ανθρώπου. Γαλαξιδιώτης γέννημα θρέμμα: τα χρόνια της ακμής του ορίζονται ανάμεσα στα 1660-1730. Μέσα σ' αυτήν την περίοδο, λίγο πριν ή λίγο μετά, έζησε και ασκήτεψε ο γνήσιος αυτός πατριώτης. Έκλεισε τα μάτια του με το όραμα μιας νέας Ελλάδας, με τον καημό της λευτεριάς. Πίσω απ' τον «αυτοχθονογράφο» μιλά παρασκευιακά ο κατηχητής, ο θεολογικός απολογητής, ο πατριωτικός εμπυχωτής (Βαλέτας 1944, 17).

Ο συγγραφέας χρησιμοποίησε υλικό από τα αρχεία της Μονής του Σωτήρος, αλλά πρόσθεσε και άλλες φανταστικές διηγήσεις. Διηγείται σε τρίτο πρόσωπο τα ιστορικά γεγονότα, με στοιχεία επικά αλλά και του παραμυθιού. Ο ίδιος γνωρίζει τα πάντα, όμως δεν συμμετέχει. Με ποιητικό λόγο, στη γλώσσα της εποχής, ο ιερομόναχος αφηγείται με θαυμαστή ζωντάνια επιδρομές, μάχες, καταστροφές, δόξες και πάθη, αλλά και την αέναη αναγέννηση της ναυτικής πολιτείας, με αποτέλεσμα το *Χρονικό* του να αποτελεί συναρπαστικό ανάγνωσμα αλλά και πολύτιμη ιστορική

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ, MIS:296442 Π 4.3.7: «Πρόσθετο ψηφιακό υλικό για τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας: Ψηφιοποίηση Αρχείου Γεωργακά.» Ζωή Γεωργιάδου, «Εισαγωγή» (για το έργο *Χρονικό του Γαλαξειδίου* του Ιερομόναχου Ευθύμιου)

πηγή. Όπως σημειώνει ο Γ. Βαλέτας (1944, 34), «ο καλογερικός χρονογράφος, που οδηγημένος από ψυχική ανάγκη έπιασε το κοντύλι του ιστορικού, ακάτεχος και ασπούδαχτος, μας φανέρωσε αθέλητα το λογοτέχνη που είχε μέσα στο αίμα του». Ο Ευθύμιος διαλέγει τα πιο συγγενικά και φοβερά περιστατικά, που είχαν ψυχικό και ηθικό περιεχόμενο και έδιναν ένα δίδαγμα θρησκευτικό στους αναγνώστες και ακροατές του ή εξυπηρετούσαν τις θρησκευτικές και πατριωτικές ιδέες του.

Το περιεχόμενο του έργου

Ο Ηλίας Αναγνωστάκης, στην έκδοση του *Χρονικού του Γαλαξειδίου* το 1985, η οποία αποτέλεσε και την πηγή των ανθολογούμενων αποσπασμάτων εδώ, χωρίζει το έργο σε οκτώ χρονικές και αφηγηματικές ενότητες: α) τα σχετικά με τους Βουλγάρους, β) ο λοιμός και οι πειρατές, γ) η ίδρυση του Μοναστηριού του Σωτήρος από τον δεσπότη Μιχαήλ Β΄, δ) η Φραγκοκρατία, ε) η πρώτη περίοδος της Τουρκοκρατίας μέχρι τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, στ) η επανάσταση κατά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, ζ) η δεύτερη περίοδος της Τουρκοκρατίας και τα σχετικά με τον Ντουρατζίμπεη και η) ο Επίλογος. Σε όλες τις αφηγήσεις ο αναγνώστης νιώθει συμπάθεια και θαυμασμό για τους κατοίκους του Γαλαξειδίου. Τα γεγονότα παρουσιάζονται με δραματικό-θεατρικό, αλλά ταυτόχρονα επικό-ηρωικό τρόπο. Κατά τον επιμελητή, ορισμένα κεφάλαια ή παράγραφοι κεφαλαίων φαίνονται να αποτελούν αφηγηματική μεταγραφή εγγράφων ή ακόμη καλύτερα τα έγγραφα (χρυσόβουλλα, σιγίλλια) δίνουν αφορμή και πληροφορίες για την αφήγηση.

Η γλώσσα του έργου

Το *Χρονικό του Γαλαξειδίου* είναι το καθαρότερο δημοτικό πεζογράφημα της Τουρκοκρατίας. Αν και ο Ευθύμιος χρησιμοποιεί άφθονα στοιχεία της ντοπιολαλιάς, ο λόγος του και σήμερα ακόμα δεν παρουσιάζεται ιδιωματικός. Η γλώσσα του είναι απλή και λαϊκή, με λίγες λόγιες λέξεις παρμένες από την εκκλησιαστική γλώσσα και

κάποια ιταλικά και τουρκικά δάνεια, κυρίως ναυτικής και τεχνικής ορολογίας (Βαλέτας 1944, 83-85).

Η αξία του έργου

Το *Χρονικό του Γαλαξειδίου* ασκεί ιδιαίτερη γοητεία στον αναγνώστη, όχι μόνο λόγω της αμεσότητας του λαϊκού ύφους του και της αφηγηματικής του δύναμης, αλλά, κυρίως, χάρη στις ζωντανές περιγραφές των ανθρώπων και της ζωής του τόπου (Λεντάρη 2007, 2388-2389). Μέχρι και σήμερα θεωρείται σπουδαία ιστορική πηγή, ενώ αποτελεί και ενδιαφέρον δείγμα καλλιέργειας της ομιλουμένης γλώσσας, με λογοτεχνική αξία που πηγάζει από το λιτό και επιγραμματικό του ύφος. Ο Γ. Βαλέτας χαρακτηρίζει το έργο «παραγνωρισμένο λογοτέχνημα που πετάχτηκε ανάμεσα στα ιστορικά κιτάπια και έμεινε θαμμένο ένα περίπου αιώνα μέσα στη σκόνη και στο σκοτάδι» (Βαλέτας 1944, 9), καθώς και «ατόφιο ιστορικό λογοτέχνημα, δημοτικό τραγούδι γραμμένο στο πεζό» (Βαλέτας 1944, 12).

Συνοψίζοντας την αξία του έργου με τα λόγια του σημαντικότερου ίσως μελετητή του:

Υπάρχουν πολλά δημοτικά κείμενα στα χρόνια της σκλαβιάς. Κανένα όμως δεν έχει τη γλωσσική πειθαρχία και καθαρότητα που έχει το Χρονικό του Γαλαξειδίου. Τη γλωσσοπλαστική αρετή του. Τη δημιουργική του πνοή. Τον ηρωισμό και την ελληνικότητά του. Είναι ένα δημοτικό τραγούδι κλέφτικο, γεννημένο μέσα απ' το πρώτο αναπτέρωμα της κλεφτουριάς και του αρματολισμού (Βαλέτας 1944, 90).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αναγνωστάκης 1985

Ηλίας Αναγνωστάκης (επιμ.), *Ευθυμίου ιερομονάχου, Χρονικό του Γαλαξειδίου, Ακρίτας, Αθήνα 1985.*

Βαλέτας 1944

Γεώργιος Βαλέτας (επιμ.), *Χρονικό του Γαλαξειδίου, δημοτικό ιστορήμα το 1704, γραμμένο από τον ιερομόναχο Ευθύμιο Πενταγιώτη, Ίκαρος, Αθήνα 1944.*

Λεντάρη 2007

Τίνα Λεντάρη, «*Χρονικό του Γαλαξ(ε)ιδίου ή Γαλαξ(ε)ιδιού*», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 2388-2389.

Σάθας 1996

Κωνσταντίνος Ν. Σάθας (επιμ.), *Ευθύμιος [Πενταγιώτης], Ιερομόναχος, Το Χρονικό του Γαλαξειδίου. Χειρόγραφο κείμενο*, πρόλ. Αλέξης Γ. Κ. Σαββίδης, Δημιουργία, Αθήνα 1996.